

1100-talets pseudonyma skaldediktning: En kritisk granskning

Av Mikael Males

I denna artikel diskuteras ett antagande som har blivit allt vanligare inom skaldediktsforskningen från mitten av 1900-talet och framåt, nämligen att det under 1100-talet skall ha komponerats åtskillig poesi i de skalders namn som hade levat på 900-talet. Detta antagande förutsätter, åtminstone implicit, att sagorna hade antagit den prosimetriska form vi känner från 1200-talet redan hundra år tidigare. I denna studie granskas här så många tillgängliga indicier som möjligt för att bedöma om skaldediktsprosimum verkligen var en vanlig form på 1100-talet, och de visar sig alla peka mot att så inte var fallet. Formen tycks snarare ha utvecklats under påverkan av eddadiktsprosimum i perioden runt och framför allt efter 1200. Antagandet om pseudonym 1100-talsdiktning motsägs därmed av den litterära utvecklingen och detta leder till frågan om vilka kriterier som har använts för att uppställa en hypotes. Dessa befinner sig på åtskilliga problem, och det föreslås att företräde istället bör ges åt mät- och falsifierbara kriterier.

I denna artikel granskar jag det jag här kommer att kalla *1100-talshypotesen*. Med denna term avser jag antagandet att skalders på 1100-talets Island producerade stora mängder pseudonym diktning som de tillskrev de skalders som vi känner som sagahjältar och vars historiska förebilder, i den mån vi godtar deras historicitet, hade levat under eller omkring 900-talet.¹ Denna hypotes har blivit allt vanligare inom forskningen, och den framförs vanligen i diskussionen av enskilda sagor, snarare än i ljuset

1. Jag använder här begreppet *pseudonym* i enlighet med bruket inom förmodern filologi (klassisk, biblisk etc.), alltså att en författare skriver i en annan och äldre författares namn (jfr pseudo-Sallustius, pseudo-Mattheus etc.), och inte i den vanliga moderna betydelsen av ett påhittat författar- eller artistnamn. Jag har föredragit beteckningen *pseudonym* framför *oäkta* eftersom äkthetsbegreppet under medeltiden ofta verkar ha skiljt sig från det moderna (angående inställningar till äkthet och skaldedikt, se exempelvis Meulengracht Sørensen 2001).

av korpus och den övergripande litterära utvecklingen. Ett syntetiskt perspektiv på frågan som helhet har ännu inte anlagts. Forskningens gradvis förändrade syn på tillkomsten av pseudonym diktning är därför lätt att förbise, men dess implikationer för hur vi ser på den litterära utvecklingen på Island är i själva verket omfattande. Den punktvisa men likväl omfattande spridningen av 1100-talshypotesen är av både metodologiskt och litteraturhistoriskt intresse, och jag önskar här uppmärksamma båda aspekter. Min främsta målsättning är att bidra till en tydligare bild av sagalitteraturens framväxt, men i detta sammanhang menar jag att det också är viktigt att sätta fokus på de olika premisser som har uppställts för datering av skaldedikt. Dessa förblir ofta mer eller mindre outtalade inom forskningen, vilket gör det svårt att pröva olika slutsatser mot varandra eller mot annat material. Olika premisser, deras grad av tydlighet och deras förhållande till vad vi i övrigt vet om norrön litteratur kommer därför att vara ett återkommande tema i denna artikel.

Låt oss först begrunda hållningen till pseudonym diktning hos den forskare som med sin utgåva, ordbok och litteraturhistoria skapade förutsättningarna för allt senare studium av skaldedikt, nämligen Finnur Jónsson (1858–1934). Liksom hos många senare forskare förblir åtskilliga av hans grundläggande antaganden i huvudsak outtalade, och hans utgåva tydliggör dem på ett klarare vis än någon av de texter där han behandlar frågan. I denna placerade han pseudonym (‘uægte’) poesi i slutet av varje århundrade. Sådan poesi saknas i utgåvan före år 1200; med ett fåtal möjliga undantag för dikter i eddaversmått anser Finnur Jónsson all pseudonym poesi vara diktad senare (jfr Finnur Jónsson 1920–24, 2: 139–66; Finnur Jónsson 1912). Före år 1300 placerar han pseudonym poesi från två ‘klassiska’ islänningasagor (*Njála* och *Svarfdæla*), ett fåtal ‘efterklassiska’ eller ‘fantastiska’ islänningasagor och stora mängder poesi i eddaversmått från fornaldarsagor (*Skj* B II, 210–367; A II, 198–344).² Före år 1400 placerar han strofer från andra efterklassiska islänningasagor, medan den enda fornaldarsagan som är representerad där är *Mágus saga* (*Skj* B II, 462–96; A II, 430–63). Storhetstiden för pseudonym diktning var enligt Finnur Jónsson 1200-talet, och merparten är i eddaversmått. Han ansåg att pseudonyma dikter överlag härrörde från den tid då sagan

2. Daniel Sävborg har problematiserat indelningen i klassiska och efterklassiska islänningasagor, men den torde i alla händelser väl representera Finnur Jónssons syn på saken (Sävborg 2012).

där de förekommer författades, eftersom stroforna ofta är språkligt välbevarade, vilket skulle motsäga en längre tradering, och eftersom de vanligen hänger tätt ihop med omgivande prosa (Finnur Jónsson 1920–24, 2: 140).

Finnur Jónssons syn på dateringen av pseudonym poesi har reviderats av senare forskare, och efterhand har 1100-talet blivit den period där många valt att placera den diktning de anser vara diktad av senare skalders i sagahjältarnas namn. Överlag gäller detta poesi som Finnur Jónsson ansåg vara diktad av de skalders den tillskrevs, och det förtjänar i detta sammanhang att nämnas att han ofta var redo att gå långt för att försvara äktheten i den gamla poesin. Det andra forskare har vänt sig emot är alltså inte i första hand Finnur Jónssons antagande om när pseudonym diktning hade sin mest produktiva period, utan vilken poesi som hör till den pseudonyma gruppen. Orsakerna till att man anser att dikterna inte kan härröra från den tid de tillskrivs varierar, och jag skall inte här gå in i detaljstudier av de enskilda fallen. Fokus ligger snarare på om 1100-talet överhuvud taget är en sannolik period för pseudonym komposition, och i viss mån också på dateringsmetodik.

Oavsett vilka skäl som föranleder forskaren att tro att poesin är ung, finns det ett ofta återkommande argument för att den inte kan vara så ung som från sagaförfattandets tid, nämligen att stroforna uppvisar bristande överensstämmelse med prosan i den saga där de förekommer och alltså inte kan vara komponerade för sagan. De måste därför ha tillkommit någonstans på vägen mellan skald och saga, och mitt emellan sagahandling och sagaförfattande ligger 1100-talet (så exempelvis Foote 1963: 23; Jón Jóhannesson, utg. 1950: lxxii (om *Droplaugarsona saga*); Þórhallur Vilmundarson och Bjarni Vilhjálmsson, utg. 1991: ccxxiii (om *Stjörnu-Odda draumr*); Guðni Jónsson, utg. 1936: xlii; Jónas Kristjánsson, utg. 1956: xci (om *Svarfdæla saga*); Poole 1981; Poole 1985: 280–81; O’Donoghue 1991: 73–77). Även andra skäl att placera dikter på 1100-talet förekommer. Så exempelvis menar Jón Helgason att Egills *Höfuðlausn* är pseudonym, men eftersom Snorri uppenbarligen trodde att Egill hade diktat den menar Jón att den bör ha varit diktad på 1100-talet, vilket ger honom några årtionden för glömskans dimmor att sänka sig över diktens ursprung (Jón Helgason 1969: 174–75).³ För att ange för vilket ändamål

3. Dateringen av *Höfuðlausn* har diskuterats mycket, se Hofmann 1973; Bjarni Einarsson 1975: 195–207; Baldur Hafstað 1995: 35–66; Jónas Kristjánsson 2006; Haraldur Bernharðsson 2006.

sådana dikter kan ha blivit komponerade hänvisar man gärna till berättelsen om bröllopet på Reykjahólar år 1119 som återfinns i *Porgils saga og Haflíða* (exempelvis Harris 1997: 134–35; för en nyare diskussion och ytterligare referenser, se O'Connor 2005: 133–39). Dateringen av denna saga är omdiskuterad, men den innehåller en referens till biskop Magnús Gizurarsons död som inträffade i 1237 och är därför troligen författad eller åtminstone omarbetad efter det året.⁴ I den aktuella passagen avslutar författaren sin beskrivning av hur mycket det rapades, dansades och brottades på bröllopet med att säga några ord om den narrativa underhållningen, och han hävdar att två sagor med tillhörande poesi framfördes; det rör sig av allt att döma om det vi skulle kalla en fornaldarsaga och en islänningasaga. Med utgångspunkt i denna beskrivning är det alltså möjligt att hävda att pseudonym poesi diktades för muntliga sagor under 1100-talet, och efterhand har denna förklaringsmodell använts för att förklara närvaron av poesi i många sagor. Enligt argumentet var dock muntlighetens plasticitet sådan att en bristande överensstämmelse mellan poesi och prosa uppstod någonstans på vägen från 1100- till 1200-tal. Nedan återkommer jag till båda de huvudargument som nämnts här, alltså bristande överensstämmelse mellan prosa och poesi samt beskrivningen av bröllopet på Reykjahólar, för att närmare analysera deras giltighet för bedömningen av poesins ålder.

Innan dess krävs dock en beskrivning av en annan parameter, och i detta fall en som normalt inte tas med i diskussionen av pseudonym 1100-talspoesi, nämligen den bevarade litteraturens vittnesbörd om utvecklingen av skaldediktsprosimetrum, alltså den blandning av prosa och skaldedikt som återfinns i islänningasagor och kungasagor (för en översikt av bruket av termen *prosimetrum* i västlig tradition, se Ziolkowski 1997: 45–48). Detta är av stor vikt för att bilda sig en uppfattning om vilken funktion pseudonym poesi eventuellt kunde ha fyllt på 1100-talet. Åtskilliga indikationer pekar mot att dessa sagors prosimetriska form utvecklades i perioden runt 1200 och under de följande årtiondena. Den tydligaste av dessa är att de tidiga verk vi känner uppvisar en gradvis progression mot en prosimetrisk form. *Íslendingabók* (ca 1130) citerar ett verspar, den Första grammatiska avhandlingen (ca 1150), som förvisso inte är historiografisk, citerar två (plus en på latin), och den norska *Ágrip*

4. Se Foote 1984: 79. Märk dock att bruket av *of* respektive *um* i texten pekar mot ett något tidigare datum (Foote 1955: 68).

(ca 1190) citerar sex verspar, halvstrofer eller strofer, men eftersom manuskriptet är ofullständigt kan det ursprungliga antalet ha varit aningen högre (se Bjarni Einarsson, utg. 1985: v, 51 n. 1, 54 n. 10). Vi tycks här se en trevande början mot ett något rikligare bruk av poesi i en text som dock i huvudsak förblir prosaisk. Som vi skall se följdes detta snart av liknande och efterhand mer omfattande försök, men jag vill ännu dröja något vid övrig 1100-talslitteratur. Den rikligaste grenen av 1100-talets isländska litteratur, nämligen hagiografi, tycks ha varit en genre där antingen prosa eller poesi användes, men inte en blandning. De talrika översatta prosavitae behöver knappast genomgå här, det kan räcka att konstatera att de endast innehåller prosa. Hagiografi i poetisk form återfinns i exempelvis *Plácítusdrápa*, som är en översättning av *Vita sancti Eustacii* i form av ett traditionellt lovkvæde.⁵ Åtskilliga hagiografiska eller på annat sätt religiösa dikter som inte är översättningar, men som behandlar utländskt material, har blivit samlade efter *Jóns saga postola* i handskriften AM 649 4to (Nikulás Bergssons *Jónsdrápa postula*, Gamli kanókis *Jónsdrápa*, Kolbeinn Tumassons *Jónsvísur*) (*SkP* 7: 66, 133, 223) och i AM 757 a 4to efter *Skáldskaparmál* (Gamli kanókis *Harmsól*, *Leiðarvísan*) (*SkP* 7: 70, 140), och de visar inga tecken på att härröra från en prosakontext. På liknande vis tycks den inhemska hagiografiska dikten *Geisli*, om Olav den helige, inte ha blivit införlivad i en prosakontext före 1200-talet och senare (*SkP* 7: 6). Inhemska prosahagiografi tycks ha börjat något senare än historiografin, men följer i stort sett samma utveckling vad gäller poetiska citat. *Jóns saga helga* (kort efter 1200; Sigurgeir Steingrímsson et al., utg. 2003, 1: ccxiv) och *Þorláks saga* (ca 1200; Ásdís Egilsdóttir, utg. 2002: xxxii) innehåller ingen poesi, medan *Hungr-vaka* (ca 1200–1215; Sigurgeir Steingrímsson et al., utg. 2003, 1: xxiv–xxix) innehåller en strof, *Páls saga* (ca 1200–1215; Sigurgeir Steingrímsson et al., utg. 2003, 1: cxxix–cxxxii) innehåller fyra och *Kristni saga* (ca 1240–50; Sigurgeir Steingrímsson et al., utg. 2003, 1: cliv) innehåller elva.⁶

5. *Plácítusdrápa* är bevarad i den äldsta handskrift som innehåller skaldedikt (ca. 1200). Detta vita finns också som prosatext, och det har hittills inte varit möjligt att avgöra om dikten eller prosaöversättningen är äldst. C-redaktionen av prosasagan är påverkad av dikten, men de andra redaktionerna kan vara äldre (Tucker, utg. 1998: ciii–cxxxv).
6. Även om senare hagiografi är av begränsad vikt för denna studie kan det anmärkas att *Árna saga* (1300–1310; Guðrún Ása Grímsdóttir, utg. 2002: xxii–xxvii) och

Denna genre var i sin tur av stor vikt för utvecklingen av isländsk historiografi (Turville-Petre 1953: 115–42 (argumentet sammanfattas på s. 142)).⁷ I samma period prövades också en annan historiografisk modell, nämligen den rent poetiska. Denna återfinns vi i dikter som *Rekstefja*, *Óláfs drápa Tryggvasonar*, *Búadrápa*, *Jómsvíkingadrápa*, alla troligen härrörande från 1100- och början av 1200-talet (Fidjestøl 1991: 64–65; Guðrún Nordal 2001b). 1100-talets litterära produktion tycks alltså överlag ha bestått av prosa eller poesi, inte av de senare sagornas sammanflätade form. Detta stöds också av att många av de poetiska citaten i kungasagorna uppenbarligen är excerperade från längre dikter för kompilationen av de sagor vi känner, snarare än att gå tillbaka på äldre prosimetriska texter.⁸ Denna process kunde i princip ha påbörjats före 1200-talet, men man skulle då förvänta att se spår av den i de verk vi känner från 1100-talet. Så är inte fallet, och det är därför rimligt att anta att excerperingen för de stora kungasagorna skedde i samband med deras författande, alltså på 1200-talet.

Det är nu dags att återvända till skildringen av bröllopet på Reykjahólar för att se om den verkliga kan tas till intäkt för ett utvecklat skaldediktsprosimetrum år 1119 eller inte. Texten lyder:

Hrólfr frá⁹ Skálmarnesi sagði sögu frá Hrǫngviði vikingi ok frá Óláfi

Lárentius saga (mitten av 1300-talet; Guðrún Ása Grímsdóttir, utg. 2002: lxiv–lxxv) saknar poesi. Detta kan måhända bero på utländska influenser. Frågan om den ursprungliga mängden poesi i 1300-talets *Guðmundar sögur* är komplex och diskuteras i den kommande utgåvan i Íslenzk fornrit.

7. Turville-Petres påstående om att hagiografin i hög grad bidrog till den stilistiska utvecklingen av norrön historiografi har varit föremål för åtskillig diskussion i senare forskning. Somliga forskare vill se större påverkan än Turville-Petre även på innehåll, medan andra anmärker att stilen i de norröna texterna ofta är nog så säregen. Det kan dock knappast råda tvivel om att hagiografi var den typ av skriven narrativ prosa som hade störst inflytande under 1100-talet (se exempelvis Jónas Kristjánsson 1981; Foote 1994; Phepstead 2007; Grønlie 2012; Bagge 2016).
8. Detta är i många fall uppenbart, eftersom texten lyder 'som skalden X säger i dikten Y' eller liknande. Dessutom har Klaus von See i flera artiklar övertygande argumenterat för att detta gäller även i åtskilliga fall där författarna inte själva redovisar att de enskilda stroforna i själva verket kommer från en och samma dikt (1960; 1977: 78–82; 1981a; 1981b). Von See drar överlag slutsatsen att prosakomponenten i förlitterära prosimetra måste ha varit mycket instabil och rudimentär och att: 'Als literaturgeschichtliches Phänomen ist er [der Prosakommentar] deshalb nicht greifbar' (1981b: 82). Ett liknande argument framförs av Poole (1985).
9. *frá*: af H, Br, V, Ip.

liðsmannakonungi ok haugbroti Þráins¹⁰ ok Hrómundi Gripssyni, ok margar vísur með. En þessari sögu var skemt Sverri konungi, ok kallaði hann slíkar lýgisögur skemtiligstar¹¹; ok þó kunna menn at telja ættir sínar til Hrómundar Gripssonar¹². Þessa sögu hafði Hrólfur sjálfur saman setta.¹³ Ingimundr prestr sagði sögu Orms Barreyjarskálds ok vísur margar ok flokk góðan við enda sögunnar, er Ingimundr hafði ortan, ok hafa þá¹⁴ margir fróðir menn þessa sögu fyrir satt. (Kálund, utg. 1906–1911: 22)

Hrólfur frá Skálmarnes reciterade¹⁵ en saga om vikingen Hrøngviðr och om Óláfr krigarkungen och om Þráinn's högbrott och Hrómundr Gripsson, och många strofer med den. Kung Sverrir blev underhållen med denna saga och han sade att sådana lögnaktiga sagor var de mest underhållande; och likväl kan somliga redogöra för sitt släktskap till Hrómundr Gripsson. Hrólfur hade komponerat denna saga själv. Prästen Ingimundr reciterade sagan om Ormr Barreyjarskáld och många strofer samt ett gott kväde vid slutet av sagan, och många kloka män anser sagan vara sann.

Båda dessa sagor är nu förlorade, men senare *rímur* om Hrómundr Gripsson, rimligtvis grundade på sagan, finns bevarade (Brown 1947–48). Det framgår av dikten att denna saga var en fornaldarsaga och av detta skäl torde den poesi som kan ha ingått i den ha varit eddadikt. Det finns inga som helst spår av sagan om Ormr Barreyjarskáld (skalden från Barra i Hebriderna), men ett fåtal av hans strofer i *dróttkvætt* finns bevarade i *Skáldskaparmál* (Guðrún Nordal 2001a: 283). Hans *floruit* är okänt, men det är troligt att han var aktiv under 900- eller 1000-tal, då det var en stark nordisk närvaro på Hebriderna. Vi får höra att Ingimundr reciterade poesi efter sagan, och denna torde ha varit i form av skaldedikt, eftersom sagor som omhandlar 900- och 1000-talet typiskt innehåller skaldedikt och eftersom det stämmer med den poesi vi har bevarad av

10. *Þráins*: *Þráins berserks* H, Br.

11. *skemtiligstar*: *skemtiligar* Ip.

12. *Gripssonar*: *Greipssonar* Br, V, saknas Ip.

13. *Þessa—setta* saknas Ip.

14. *þá*: *þó* Br, *því* V.

15. Även om verbet *segja* bokstavligen betyder 'att säga' anmärker Hermann Pálsson att *segja sögu* vanligen avser högläsning från en skriven text. Detta passar väl med att Hrólfur hade "komponerat" (*saman setta*) sagan själv. Uttrycket är en kalkering på latinets *componere*, som också typiskt hänvisar till skriftlig komposition (Hermann Pálsson 1962: 52).

Ormr. I denna skildring är poesin dock inte integrerad i prosan som i de senare sagor vi känner till. Detta är mycket intressant, eftersom ingen känd saga till fullo svarar till en sådan *opus geminatum*-form.¹⁶ Skildringen bekräftar dock bilden som ges av övriga kända texter som genomgått ovan, där skaldedikt och prosa inte är sammanvävda. Huruvida någon av de dikter som nämnts ovan ursprungligen kan ha följt en prosatext, såsom i Ingimundrs framförande, är okänt, eftersom handskriftsmaterialet antingen är alltför fragmentariskt eller alltför sent för att tillåta säkra slutsatser. Det faktum att vi här får en beskrivning av en sagatyp som stöds av den övergripande uppdelningen i poesi och prosa i annat känt material men som inte längre finns representerad i handskriftsmaterialet antyder att skildringen inte är en projicering bakåt i tid av en litterär form som var vanlig vid tiden för författandet av *Porgils saga ok Hafliða* (troligen första halvan av 1200-talet). Det var den av allt att döma inte.

Snarare är det så att vi här har den enda passage i litteraturen som beskriver en situation som vi annars bara kunde ha postulerat utifrån bevarade texter, nämligen att narrativ prosa och skaldedikt överlag hölls åtskilda under 1100-talet. Alla indicier, såväl beskrivande som deducerbara, stödjer således denna slutsats, och denna iakttagelse har inte tidigare gjorts inom forskningen. Vad gäller **Hrómundar saga*, som torde ha åtföljts av eddadikt, är ordalydelsen oklar (*margar vísur með* 'många strofer med den'). Dessa ord har tolkats som att de syftar till en prosimetrisk saga, men de kan lika gärna betyda att stroferna reciterades vid slutet även av denna saga. Det finns dock en ganska stark indikation på att edda-prosimetra existerade under 1100-talet, nämligen Saxos *Gesta Danorum* (kort efter 1200). Trots att Saxo var en stor latinist avvek han markant från den latinska traditionen i sina citat av poesi. I latinska prosimetra är poesin ofta av författaren och presenteras som sådan, medan poesin i isländska prosimetra tillskrivs protagonisterna eller äldre skaldar som hade kännedom om det som beskrivs. I latinsk litteratur är poesin ofta moraliserande, medan denna funktion är närmast okänd i det isländska materialet. I isländska prosimetra citeras poesi ofta för att bekräfta riktigheten i framställningen, något som sker ytterst sällan på latin. I isländska pro-

16. *Hákonar saga góða* i *Heimskringla* och vissa handskriftsversioner av *Egils saga*, *Orvar-Odds saga* och Arngrimrs *Guðmundar saga* ger större mängder poesi på slutet, men dessa sagor är också prosimetriska i sig själva.

simetra ingår poesin ofta i handlingen, vilket återigen är mycket ovanligt på latin. Slutligen citerar latinska prosimetra ofta de klassiska poeterna som ren ornamentik och för att förläna texten auktoritet, något som normalt inte sker i sagorna.¹⁷ På punkt efter punkt följer Saxo den isländska snarare än den latinska normen. Saxos skildringar överlappar dessutom delvis med vad vi finner i fornaldarsagor, och i vissa fall tycks han rentav ha översatt befintlig poesi till latin (Friis-Jensen 1987: 29–38, 54–55, 60–62). Även om 1100-talet var en storhetstid för latinska prosimetra verkar Saxo i detta avseende vara mer påverkad av lokala traditioner än av latinsk litteratur, och det rör sig av allt att döma om eddadiktsprosimetra (om 1100-talet som storhetstid för latinska prosimetra, se Laurentius von Durham, utg. Kindermann 1969: 70–74; Friis-Jensen 1987: 29–38; Ziolkowski 1997: 56–57).

Materialet som helhet ger alltså vid handen att 1100-talet hade en etablerad tradition för integrering av eddadikt i prosa, men inte för skaldedikt. Denna skillnad kan måhända tyckas fin, särskilt när vi blickar tillbaka med kännedom om den senare litteraturens karaktär, men funktionellt sett är eddadiktscitat och skaldediktscitat två väldigt olika företeelser. Snorris *Edda* illustrerar detta utmärkt väl. Eddadikt är lättbegripligt och bryter inte upp det narrativa flödet. *Gylfaginning* kan därför läsas som en sammanhängande narrativ där vissa delar är metriskt reglerade, andra inte. Att läsa skaldediktsprosimetrumet i *Skáldskaparmál* som en sammanhängande text, däremot, är och har alltid varit ett intellektuellt stålbad. Skaldediktning är så otillgänglig att den kräver att åhöraren eller läsaren lämnar narrativen för en stunds rådvillt irrande i poesins labyrint. Den vanliga lösningen bland dagens läsare är att helt enkelt hoppa över stroforna och bland översättare att återge dem i enlighet med dagens önskan om en relativt större tillgänglighet. Så var det dock inte då sagorna skrevs, för då hade poesin aldrig hamnat i dem. Skaldediktsprosimetra krävde ett helt annat sätt att läsa än andra texter, och utvecklingen från eddadiktsprosimetra till skaldediktsprosimetra var därför en utveckling

17. Dessa skillnader är så genomgående att det knappast är meningsfullt att ge exempel, och snarare är det så att de fåtaliga undantagen bekräftar regeln. Så citerar exempelvis Henry av Huntingdon sex gånger vad som tycks ha varit en folkspråklig dikt för att bekräfta sin framställning, men detta är marginella förekomster i en krönika där den mesta poesin är Henrys egen (Henry Archdeacon of Huntingdon, *Historia Anglorum*, utg. och övers. Diana Greenway 1996: cvii). Sturla Þórðarson citerar stora mängder av sin egen poesi i *Hákonar saga*. I *Sverris saga* förekommer moraliserande citat på två ställen (Þorleifur Hauksson, utg. 2007: 72, 257).

från tämligen väl sammanhängande narrativ till en uppbruten läsning. Sådillvida är denna distinktion långt ifrån skolastisk, och det är ingenting som *a priori* är underligt med att den ena typen av prosimetra en gång fanns, den andra inte (*pace* Clover 1986: 15–19, 27–28). Detta är också vad källornas samlade evidens pekar på.

Jag avser inte att härmed föreslå att muntlig skaldediktstradering var fristående från prosa. Det framstår som högst sannolikt att stroferna traderades med kopplingar till ett narrativt eller poetologiskt sammanhang, annars vore det svårt att förstå hur de kunde ge nämnvärd mening för dem som traderade dem. Men det är stor skillnad på att det finns, exempelvis, en tillhörande narrativ och att ha en etablerad tradition för integrering av stroferna av det slag som vi ser i senare kunga- och islänningasagor. Skildringen av bröllopet på Reykjahólar ger ett möjligt scenario. Ingimundr berättar sagan och först därefter hänger han och publiken sig åt skaldediktningens dunkla bildspråk. Andra former är måhända också tänkbara, men snarare än att fördjupa sig den svunna muntlighetens hypotetiska former är det mer fruktbart att utifrån källorna dra den slutsats som faktiskt kan styrkas, nämligen att prosa och skaldedikt under 1100-talet ännu inte ingått sin senare symbios.

De idag mest välbekanta typerna av skaldediktsprosimetra – kungasagor och islänningasagor – tycks gradvis ha växt fram under årtiondena runt år 1200. *Sverris saga* innehåller 18 poetiska citat. Exakt hur många av dessa som stått i Karl Jónssons ursprungliga version av sagan – den så kallade *Grýla* – torde vara omöjligt att avgöra, men det är åtminstone högst osannolikt att de var fler (se Þorleifur Hauksson, utg. 2007: lv–lx). Oddr munkrs *Óláfs saga Tryggvasonar* innehåller också 18 citat. Trots att dessa sagor har betydligt fler citat än *Ágrip* är de samtidigt så mycket längre att de snarare kan jämföras med denna än med det rika prosimetrum som snart skulle komma att utmärka kungasagorna.¹⁸ Sex fragment

18. Angående datering och ursprunglig omfattning av *Sverris saga*, se Andersson 1985: 214–15; Þorleifur Hauksson, utg. 2007: xxii–xxiv, lv–lxiv. *Óláfs saga* är ett särskilt invecklat fall, eftersom Oddr författade denna på latin och endast en strof tycks gå tillbaka till denna förlaga. De båda huvudversionerna innehåller dock 17 ½ strof med omgivande prosa som utgör gemensamt stoff i dessa i övrigt nog så olikartade redaktioner. Dessa delar kan därför antas gå tillbaka till den ursprungliga översättningen, som tycks ha blivit utförd senast i början av 1200-talet (se Sveinbjörn Rafnsson 2005: 35–52). Med bakgrund i tidigare forskning föreslår Sveinbjörn Rafnsson att stroferna med omgivande prosa kan vara interpolerade från en *Äldre saga om Óláfr Tryggvason på isländska, men det är också möjligt, och kanske mer troligt, att

som representerar den så kallade *Äldsta Olavssagan har blivit daterade till ca 1225 och själva redaktionen till ca 1200. Fragmenten är tillräckligt omfattande för att visa att stilen här är det rika prosimetrum som vi finner i de något senare kungasagakompilationerna (de innehåller återstoden av sju strofer och första versen av en *drápa*).¹⁹ Detta bekräftas ytterligare av den något senare Legendariska Olavssagan (ca 1225, MS ca 1225–1250), som genom ofta exakta överensstämmelser i ordalydelsen visar sig vara en förkortad version av samma sagaredaktion och därför tillåter en ungefärlig rekonstruktion av den *Äldsta sagans form.²⁰ Den språkliga formen i den Legendariska Olavssagan saga är norsk, men dess prosimetriska form går tillbaka till den *Äldsta sagan (angående den språkliga formen, se Hægstad 1922: xxviii–lvii). Den *Äldsta sagan anses allmänt vara isländsk, på grund av dess genomgående fokus på isländska skalder.²¹ I ljuset av den övergripande litterära utvecklingen är denna proveniens en god gissning, även om den efterhand har kommit att behandlas mer som ett historiskt faktum än den kanske förtjänar. Detta behöver inte med nödvändighet utesluta norsk inblandning, och man kan exempelvis hänvisa till hur den isländska abboten Karl Jónsson, då han på 1180-talet befann sig i Norge, fick i uppdrag att skriva kung Sverrirs levnadsskildring (Þorleifur Hauksson, utg. 2007: xxii–xxiv, 3). Som led i utvecklingen av den prosimetriska formen synes den *Äldsta sagan dock vara ett vittne till isländska intressen. En annan föregångare till den rika pro-

den omgivande prosan har blivit tillagd för att stroforna skulle passa in i berättelsen och att ingen äldre saga behöver förutsättas.

19. Gustav Storm, utg. 1893: 2, 4, 5, 6, 7, 10. Datering enligt *Ordbog over det norrøne prosasprog. Registre* 1989: 351. Märk att fragment sju och åtta i Storms utgåva sedermera har visats tillhöra en annan text (se Andersson 1985: 212–13, och referenser där). Utformningen av förlorade historiografiska texter kan inte fastställas i nämnvärd grad (se Andersson 1985: 214–15, och referenser där).
20. I förhållande till den *Äldsta sagan innehåller den Legendariska sagan en del förkortningar och två troliga interpolationer (se Andersson 2006: 46–47).
21. Detta argument framfördes av Konrad Maurer (1867: 76–77). Gustav Storm tillfogade argumentet att en passage från *Fóstbræðra saga* hade blivit interpolerad i texten, men få av dagens forskare torde godta påverkan i den riktningen (Gustav Storm, utg. 1893: 23). Anne Holtsmark anmärker att förlagan till den Legendariska sagan måste ha innehållit insulära *r*, vilket förekommer sporadiskt i norska handskrifter fram till ca 1200 men inte kan påvisas på Island (Anne Holtsmark, utg. 1956: 9; jfr Hreinn Benediktsson 1965: 21 n. 2). Sagan tycks därmed ha haft en tidig historia i Norge. Många andra forskare hänvisar till den *Äldsta sagans isländska ursprung, men jag har inte funnit fler som framför positiva argument i frågan.

simetriska formen är *Orkneyinga saga*, som härrör från början av 1200-talet och citerar 82 strofer, men sagan tycks ha genomgått en större omarbetning och det ursprungliga antalet kan därför ha varit mindre.²² 1220-talets stora kungasagakompilationer – *Morkinskinna*, *Fagrskinna* och *Heimskringla* – citerar hundratals strofer. Denna fylliga prosimetriska form blev typisk inte bara för kungasagor, utan även för islänningasagor. Som Guðrún Nordal anmärker innehåller 22 av dessa, alltså runt hälften, mindre än fem strofer och förtjänar därför knappast att kallas prosimetra (Guðrún Nordal 2007: 221; 2013: 195–21). Dateringen av islänningasagor är en komplicerad och omdiskuterad fråga, men de sagor som med stor sannolikhet kan dateras tidigt är alla prosimetriska, och formen tycks därför ha dominerat då genren etablerades under första halvan av 1200-talet (så exempelvis *Egils saga*; om datering av islänningasagor, se exempelvis Einar Ólafur Sveinsson 1958; Andersson 2006; Mundal, red. 2013). Prosaformen i senare sagor kan ha flera orsaker. I *Laxdæla*, där det rentav tycks som att poetiska citat undviks, är prosaformen troligen grundad på konventionen att översätta hövisk litteratur till ren prosa, eftersom *Laxdæla* är den mest höviska av alla islänningasagor (Guðrún Nordal 2007: 226–27). I andra fall fanns det måhända inte mycket lokal poesi att tillgå, och alla behöver inte ha varit lika benägna som exempelvis *Grettis sagas* författare att lösa detta problem genom att dikta pseudonymt (Om dateringen av dikterna i *Grettis saga*, se Guðni Jónsson, utg. 1936: xxxi–xlii).

Det är i ljuset av denna utveckling från 1100-talets uppdelning i prosa och skaldedikt till 1200-talets sammanflätning av de två som 1100-talshypotesen stöter på problem. Vilken funktion skulle 1100-talets pseudonyma diktning egentligen ha fyllt? Senare pseudonym diktning har uppenbarligen skapats för sagorna själva, men om dessa inte var prosimetriska på 1100-talet får vi anta att den då måste ha fyllt någon annan funktion. I den mån en sådan anges i forskningslitteraturen tycks den vara modellerad på senare sagor och alltså förutsätta ett 1100-talsprosimetrum. Jag tror inte att hänvisningar till flytande, muntliga berättarformer löser frågan. Dessas beskaffenhet kan vi förvisso inte fastställa med säkerhet, men utvecklingen från uppdelning till sammanflätning tyder

22. Om dateringen av *Orkneyinga saga*, se Finnbogi Guðmundsson, utg. 1965: vii–ix, men utgivaren föreslår där ett tidigare datum för den ursprungliga redaktionen (s. xc–cviii). Om omarbetningar och att alla handskrifter representerar den omarbetade versionen, se s. xvi–lxxx, cix.

på att dåtidens islänningar sökte sig fram till en litterär form och omsider fann den. Detta talar emot att en sådan sammanflätning skulle ha varit väletablerad inom den muntliga sfären på 1100-talet. Snarare menar jag att 1100-talshypotesen bör överges för mer kontextuellt sannolika hypoteser, om inte särskilda skäl föreligger i det enskilda fallet.

Om den övergripande analys som presenterats här är riktig leder den till ett antal följdfrågor. En av dessa gäller bristande överensstämmelse mellan poesi och prosa. Som vi såg ovan är detta ett ofta anfört argument för att den pseudonyma poesin inte kan stamma från sagaförfattaren och alltså måste vara äldre. Det finns dock skäl att kritiskt granska giltigheten i detta påstående. Här är Snorri's *Háttatal* ett belysande exempel. Anthony Faulkes har funnit tio fall av bristande överensstämmelse mellan poesi och prosa i denna avhandling (Snorri Sturluson, *Edda. Háttatal*, utg. Faulkes 2007: vii–ix). Faulkes finner det likväl sannolikt att Snorri själv har författat prosakommentaren, och det kan anmärkas att Wormianusredaktören ca 1350 hänvisar till kommentaren som Snorris egen.²³ Vi har dessutom bara belägg för en version med kommentar, och hela Snorris *Edda* är uppbyggd som exempel med kommentar. Sannolikheten att kommentaren är Snorris egen är alltså stor, och de två måste åtminstone ha kombinerats under 1200-talet. I denna process har bristande överensstämmelse mellan poesi och prosa uppenbarligen inte setts som ett problem, och förklaringen är inte att poesin är gammal. Orsaken är snarare att den som skapade denna enhet av prosa och poesi inte ställde samma krav på texten som moderna forskare gör.

Med detta i åtanke kan bristande överensstämmelse mellan poesi och prosa inte utan vidare användas för datering. Diskrepansen kan måhända i många fall bero på att poesin är gammal, men *Háttatal* visar att så inte behöver vara fallet. Möjligen kunde en typologisering av olika skillnader göra detta till ett användbart dateringskriterium, men en sådan har hittills inte uppställts. I nuvarande läge menar jag att detta skillnadskriterium är en otillräcklig grund för att anta att poesi inte kan vara diktad för de sagor vi har. Det vanligaste skälet till att placera pseudonym diktning på 1100-talet är sålunda av tvivelaktig giltighet.

Om skillnaden mellan poesi och prosa har föranlett en datering före

23. '[...] kenningar eigi lengra reknar en Snorri lofar' (kenningar som inte är förlängda bortom vad Snorri tillåter) (Björn M. Ólsen, utg. 1884: 154). Referensen är till kommentaren till *Háttatal* 8 (Snorri Sturluson, *Edda. Háttatal*, utg. Faulkes 2007: 8).

sagaförfattandets tid är det andra omständigheter som har gjort att man valt att tro att poesin är pseudonym och alltså inte kan vara så gammal som den utges för att vara. I denna fråga kan man hos många forskare iaktta en tendens att tillmäta indicier på en sen tillkomstid större vikt än dem som tyder på en tidig. Detta är något motsägelsefullt, eftersom yngre drag i princip kan tillkomma under tradering, medan närvaron av äldre drag i en yngre text kräver att de förklaras som på något sätt skenbara – alltså en mer komplex förklaringsmodell. Den relativt större tron på den diagnostiska styrkan hos yngre drag är troligen kopplad till ett mer övergripande ifrågasättande av en traditionell syn på sagorna som historiska sanningsvittnen. Den minskade tron på traditionen har gjort att den enkla modell där äldre drag tas som indicier på hög ålder ofta får stå tillbaka för en där de tolkas som arkaismer som senare tiders poeter använde sig av för att ge poesin en ålderdomlig karaktär.

Det största problemet med detta tillvägagångssätt är att ingen undersökning har företagits för att belägga att poeter faktiskt sysslade med sådan arkaisering, och vilka drag det i så fall skulle gälla. Så exempelvis hänvisar man till att hiatusformer (*fáar* för *fár*, *sæing* för *sæng*, *fiandi* för *fjandi* etc.) kunde användas för arkaisering och att de i alla händelser, efter att de försvunnit under 1100-talet, senare återkom. Det som då inte nämns är att åtskilliga av dem inte återkom och inte heller kan påvisas i senare diktning (så exempelvis *sæing* och *fiandi*). En typ av rimställning där rim till nästa vers ersätter versinternt rim försvann under tidigt 1000-tal och tycks vara ett närmast absolut dateringskriterium (Kuhn 1981: 306–07; Myrvoll under utgivning). Detta är helt förbisett i denna typ av studier. Detsamma tycks gälla helrim på /a/ : /o/, som inte har kunnat påvisas efter ca 1200 (Hreinn Benediktsson 1964; Myrvoll 2014: 147–63). Dessa exempel kan räcka för att förtydliga att påståenden om arkaisering borde ta hänsyn till de enskilda typerna av förändring. Så exempelvis påvisar Klaus Johan Myrvoll närvaron av alla de ovan nämnda dragen i Gísli Súrssonssons diktning (Myrvoll under utgivning). Dessa har tidigare förklarats som arkaisering av en pseudonym diktare, men med tanke på deras antal och skiftande karaktär är det då mycket underligt att inget av dem kan påvisas hos någon yngre diktare. Antalet exempel kunde mångfaldigas, men detta torde vara tillräckligt för att visa att det är metodologiskt problematiskt att ge yngre drag företräde framför äldre drag som tycks ha varit helt försvunna vid den tid då forskaren menar att dikterna tillkommit.

I vissa fall kan den generaliserande analysen av arkaismer som utslag av arkaisering vara kopplad till att dessa formella kriterier bedöms som mindre diagnostiska än andra parametrar. Jag tänker här särskilt på de fall då forskare tillmäter en övergripande likhet i innehåll avgörande vikt. Detta kan gälla *Gíslis* till synes kristna uppdelning av verkligheten i gott och ont, Egills påstått platonska eller bibliska karaktär eller *Kormáks* kontinentala känslor av kärlek. Dessa drag har alla föranlett en ung datering av skaldernas poesi, men många frågor har då lämnats obesvarade (se exempelvis om *Gísla saga*: Turville-Petre 1944 [1972]; Foote 1963; om *Egils saga*: Baldur Hafstað 1995; Torfi H. Tulinius 2004; om *Kormáks saga*: Bjarni Einarsson 1961). Vet vi att den historiska *Gísl* inte var påverkad av kristna tankegångar? Sagan själv antyder ju att han var det när den säger att *Gísl* efter sin vistelse i Danmark slutade att blota eller, i den längre versionen, att han blev primsignad där (Björn K. Þórólfsson och Guðni Jónsson, utg. 1963: 36; Loth, utg. 1960: 20). Och är de platonska och bibliska parallellerna i Egills fall specifika nog för att utesluta slumpen? Fanns det bara två former av erotisk kärlek – en tidig och inhemsk och en sen och utländsk? Dessa frågor kan inte utan vidare besvaras jakande, inte minst som premisserna för hur vi mäter likhet och hur den skall tolkas är så oklara. När det gäller ett rimmönster som inte kan påvisas efter år 1000 eller 1200 kan andra forskare söka påvisa dess senare närvaro eller ange varför materialets utsagokraft är otillräcklig. Detta är mycket svårt att göra när det gäller dessa allmänna likheter. Av detta skäl menar jag att det är problematiskt att åtskillig forskning tillmäter sådan likhet större vikt än formella kriterier. Problemet är utbrett, men gäller särskilt diskussionen kring *Gísla saga*, *Egils saga* och *Kormáks saga*. Studier grundade på formella kriterier antyder att dessa sagors poetiska korpus huvudsakligen är sammansatt av 900- och 1200-talsmaterial, med övervikt på den äldre perioden (Males 2011; Myrvoll under utgivning). Forskning grundad på innehåll ger däremot en datering av den största delen av korpus till 1100- och 1200-tal, men de oklara premisserna gör det närmast omöjligt att kontrollera eller ompröva dessa resultat. Även om åtskilliga av de observationer de grundar sig på kan vara giltiga menar jag därför att företräde bör ges till metoder som tillåter andra forskare att ta ställning till premisserna. Detta är överlag lättast när de är av formell karaktär, om inte särskilda omständigheter tillåter en sannolikhetsbedömning av vilken grad av likhet i innehåll som är förenlig med en viss datering. Detta är, såvitt jag kan bedöma, ovanligt (ett av de mest lyckade exemplen är Paasche 1928).

Även bland de formella kriterierna är det viktigt att uppställa en hierarki, men så sker sällan. Ett översiktsverk om dateringskriterier för skaldedikt har länge lyst med sin frånvaro efter att Finnur Jónsson år 1901 gav ut sin *Det norsk-islandske skjaldesprog omtr. 800–1300*. Vi har inte sedan dess fått någon motsvarighet till sådana verk som, exempelvis, inom fornengelskan: R.D. Fulk, *A History of Old English Meter* (1992) eller Ashley Crandell Amos, *Linguistic Means of Determining the Dates of Old English Literary Texts* (1980) – detta trots att mycket har hänt inom datering sedan Finnur Jónssons dagar och att behovet av ett översiktverk är stort. Den nya skaldediktsutgåvan (*Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*) undviker överlag problemet, vilket kanske kan vara förståeligt med tanke på vilket omfattande företag det redan rör sig om. Hans Kuhn och Kari Ellen Gade är två av de forskare som gjort mest för studiet av formella kriterier efter Finnur Jónsson, men deras studier begränsar sig till ganska få parametrar och de har inte lagt nämnvärt fokus på sena drag. Detta är en allvarlig begränsning, eftersom det ofta är just dessa drag som tillåter en stratifiering av korpus (Kuhn 1981; Gade 2001). Först i 2014, med doktorsavhandlingen *Kronologi i skaldekvæde. Distribusjon av metriske og språklege drag i høve til tradisjonell datering og attribuering*, öppnade Klaus Johan Myrvoll frågan i all dess bredd i en omfattande studie av många parametrar i ett stort material som även inkluderar senare diktning. Jag har inte här för avsikt att gå in på de enskilda parametrarna som Myrvoll granskar, utan låter det räcka att konstatera att han i avhandlingen och i en kommande artikel övertygande visar att formella kriterier kan användas för datering. Jag vill dock framför allt understryka att Myrvoll genom sin avhandling har försett oss med ett redskap som gör det möjligt att upprätta en hierarki av olika kriterier. Med utgångspunkt i denna hierarki, såväl som i föregående observationer om mätbarhet och kontextuell sannolikhet grundad på vad vi vet om den litterära utvecklingen, kan kraftfulla och kontrollerbara metoder utformas. En sådan kan exempelvis se ut enligt följande: Vid dateringen av ett material ges företräde till de kriterier som har visat sig vara säkrast, men andra parametrar, såsom om en strof också är belagd i andra källor eller om en grupp av strofer av olika skaldar uppvisar en misstänkt likartad rimfördelning, kan också vägas in, under förutsättning att parametrarna är mätbara. Resultaten kan så kombineras med en kontextuell sannolikhetsbedömning, grundad på källmaterialets övergripande karaktär och utveckling, såsom exempelvis när vi tidigast har belägg för prosimetriska

sagor. Åtskilliga svårigheter kommer naturligtvis att kvarstå, men genom en progression från det hierarkiska till det mätbara men icke-hierarkiska och slutligen till det kontextuellt sannolika kan vi likväl sträva mot en så hög grad av tydlighet och kontrollerbarhet som den komplexa norröna litteraturen tillåter.

1100-talshypotesen är inte i sig av avgörande vikt för norrön litteraturhistoria. Snarare är det implikationerna av den som försvårar en rekonstruktion av den litterära utvecklingen, eftersom den förutsätter ett utvecklat skaldediktsprosimetrum på 1100-talet, medan andra indicier pekar i motsatt riktning. Det är på grund av dessa implikationer som jag har valt att underkasta hypotesen en kritisk granskning, för att undersöka om de parametrar som använts vid dess uppställande är kraftfulla nog att kasta en tvivlets skugga över andra litteraturhistoriska indicier. Så är knappast fallet. 1100-talshypotesen grundar sig vanligen på ett skillnads-kriterium som aldrig har prövats och som åtminstone i somliga fall kan påvisas vara ogiltigt. Vidare går den hand i hand med en tendens att tillmäta unga drag större utsagokraft än gamla, utifrån ett antagande om arkaisering. Myrvolls studier visar att detta antagande i många fall torde vara felaktigt. Slutligen är hypotesen ofta förknippad med en dateringsmetod som fokuserar på övergripande likhet i innehåll med andra litteraturer, utan att premisserna för varför denna likhet är signifikant tydliggörs. Flera av de antaganden som ligger till grund för 1100-talshypotesen är alltså problematiska, och hypotesen som helhet motsägs av formen på kända 1100- och tidiga 1200-talsverk, skildringen av bröllopet på Reykjahólar, 1200-talets relativt tydliga excerperingsmetodik och den faktiska daterbarheten hos åtskilliga språkliga och metriska drag. Resultatet av denna undersökning är därmed att det faktiskt är möjligt att urskilja en utveckling av skaldediktsprosimetrum och att denna form, måhända under påverkan av eddadiktsprosimetrum och möjligen med inspiration från latinsk litteratur, utvecklades under årtiondena runt och framför allt efter 1200. Om denna analys godtas medför den en påtaglig ökning av vår förståelse av den norröna litteraturens uppkomst, och inte minst av bakgrunden till två av de genrer som i modern tid har väckt störst beundran – islänningasagor och kungasagor – och som är just skaldediktsprosimetra.

Bibliografi

- Amos, Ashley Crandell. 1980. *Linguistic Means of Determining the Dates of Old English Literary Texts*. Cambridge, Mass: Medieval Academy of America.
- Andersson, Theodore. 1985. "Kings' Sagas (*Konungasögur*)." I: *Old Norse-Icelandic Literature. A Critical Guide*, red. Carol J. Clover och John Lindow, 197–238. *Islandica* 45. Ithaca: Cornell University Press.
- . 2006. *The Growth of the Medieval Icelandic Sagas (1180–1280)*. Ithaca: Cornell University Press.
- Ásdís Egilsdóttir, utg. 2002. *Biskupa sögur 2*. Íslenzk fornrit 16. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Bagge, Sverre. 2016. "The Old Norse Kings' Sagas and European Latin Historiography." *Journal of English and Germanic Philology*, 115: 1–38.
- Baldur Hafstað. 1995. *Die "Egils saga" und ihr Verhältnis zu anderen Werken des nordischen Mittelalters*. Reykjavík: Rannsóknarstofnun kenningarháskóla Íslands.
- Bjarni Einarsson. 1961. *Skáldasögur. Um uppruna og eðli ástaskáldasagnanna fornu*. Reykjavík: Bókaútgáfa menningarssjóðs.
- . 1975. *Litterære forudsætninger for "Egils saga"*. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar.
- . utg. 1985. *Ágrip af Noregskonunga sögum. Fagrskinna – Noregs konungatal*. Íslenzk fornrit 29. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Björn K. Þórólfsson and Guðni Jónsson, utg. 1963. *Vestfirðinga sögur*. Íslenzk fornrit 6. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Björn M. Ólsen, utg. 1884. *Den tredje og fjerde grammatiske avhandling i Snorres Edda tilligemed de grammatiske avhandlingers prolog og to andre tillæg*. *Skrifter* 12. København: Samfund til Udgivelse af Gammel Nordisk Litteratur.
- Brown, Ursula. 1947–48. "The Saga of Hrómund Gripsson and Þorgils-saga." *Saga-Book of the Viking Society* 13: 51–77.
- Clover, Carol. 1986. "The Long Prose Form." *Arkiv för nordisk filologi* 101: 10–39.
- Einar Ólafur Sveinsson. 1958. *Dating the Icelandic Sagas. An Essay in Method*. London: Viking Society for Northern Research.
- Fidjestøl, Bjarne. 1991. "Sogekvæde." I: *Deutsch-nordische Begegnungen. 9. Arbeitstagung der Skandinavisten des deutschen Sprachgebiets 1989 in Svendborg*, red. Kurt Braunmüller och Mogens Brøndsted, 57–76. Odense: Odense University Press.

- Finnbogi Guðmundsson, utg. 1965. *Orkneyinga saga*. Íslenzk fornrit 34. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Finnur Jónsson. 1901. *Det norsk-islandske skjaldesprog omtr. 800–1300*. København: Møllers bogtrykkeri.
- . 1912. “Sagaernes *lausavisur*.” *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie* 3 (2): 1–57.
- . 1920–24. *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie*, 3 vol. København: G.E.C. Gads forlag.
- Foote, Peter. 1955. “Notes on the Prepositions of and *um(b)* in Old Icelandic and Old Norwegian.” *Studia Islandica* 14: 41–83.
- . 1963. “An Essay on the Saga of Gisli and its Icelandic Background.” I: *The Saga of Gisli*, övers. George Johnston, 93–134. London: University of Toronto Press.
- . 1984 [1955–56]. “Sagnaskemtan: Reykjahólar 1119.” I: Peter Foote, *Aurvandilstá*, red. Michael Barnes, Hans Bekker-Nielsen och Gerd Wolfgang Weber, 65–83. Odense: Odense University Press.
- . 1994. “Saints’ Lives and Sagas.” I: *Saints and sagas. A Symposium*, ed. Hans Bekker-Nielsen och Birte Carlé, 5–26. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Friis-Jensen, Karsten. 1987. *Saxo Grammaticus as a Latin Poet*. *Analecta Romana Instituti Danici. Supplementum* 14. Roma: L’erma di Bretschneider.
- Fulk, R. D. 1992. *A History of Old English Meter*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Gade, Kari Ellen. 2001. “The Dating and Attribution of Verses in the Skald Sagas.” I: *Skaldsagas. Text, Vocation, and Desire in the Icelandic Sagas of Poets*, red. Russell Poole, 50–74. Berlin: De Gruyter.
- Grønlie, Siân. 2012. “Saint’s Life and Saga Narrative.” *Saga-Book* 36: 5–26.
- Guðni Jónsson, utg. 1936. *Grettis saga*. Íslenzk fornrit 7. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Guðrún Ása Grímsdóttir, utg. 1998. *Biskupa sögur* 3. Íslenzk fornrit 17. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Guðrún Nordal. 2001a. *Tools of Literacy. The Role of Skaldic Verse in Icelandic Textual Culture of the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Toronto: University of Toronto Press.
- . 2001b. “Samhengið í íslenskum fornþekningum.” I: *Sagnabeimur. Studies in Honour of Hermann Pálsson on his 80th Birthday, 26th May*

- 2001, red. Ásdís Egilsdóttir och Rudolf Simek, 91–106. Wien: Fassbaender.
- . 2007. “The Art of Poetry and the Sagas of Icelanders.” I: *Learning and Understanding in the Old Norse World. Essays in Honour of Margaret Clunies Ross*, red. Judy Quinn, Kate Heslop och Tarrin Wills, 219–37. Turnhout: Brepols.
- . 2013. “Skaldic Citations and Settlement Stories as Parametres for Saga Dating.” I: *Dating the Sagas. Reviews and Revisions*, red. Else Mundal, 195–212. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- Haraldur Bernharðsson. 2006. “Göróttur er drykkurinn. Fornmálsorð í nútímabúningi.” *Gripla* 17: 37–73.
- Harris, Joseph. 1997. “The Prosimetrum of Icelandic Saga and Some Relatives.” I: *Prosimetrum. Crosscultural Perspectives on Narrative in Prose and Verse*, red. Joseph Harris och Karl Reichl, 131–63. Cambridge: D.S. Brewer.
- Henry Archdeacon of Huntingdon, *Historia Anglorum. The History of the English People*, utg. och övers. Diana Greenway. 1996. Oxford: Clarendon Press.
- Hermann Pálsson. 1962. *Sagnaskemmtun íslendinga*. Reykjavík: Mál og Menning.
- Hofmann, Dietrich. 1973. “Das Reimwort *giör* in Egill Skallagrímssons *Höfuðlausn*.” *Mediaeval Scandinavia* 6: 93–101.
- Holtsmark, Anne, utg. 1956. *Legendarisk Olafssaga*. Corpus Codicum Norvegiarum medii aevi. Quarto serie 2. Oslo: S.T.U.A.G.N.H.
- Hreinn Benediktsson. 1964. “Phonemic Neutralization and Inaccurate Rhymes.” *Acta philologica Scandinavica* 26: 1–18.
- . 1965. *Early Icelandic Script as Illustrated in Vernacular Texts from the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Íslenzk handrit. Series in Folio 2. Reykjavík: The Manuscript Institute of Iceland.
- Hægstad, Marius. 1922. “Um maalet i Ólafs saga hins helga.” I: *Olafs saga hins helga efter pergamenthaandskrift i Uppsala Universitetsbibliotek, Delagardieske samling nr. 8^{II}*, utg. Oscar Albert Johnsen. Kristiania: Jacob Dybwad.
- Jón Helgason. 1969. “Höfuðlausnarhjal.” I: *Einarsbók. Afmáliskveðja til Einars Ól. Sveinssonar 12. desember 1969*, red. Bjarni Guðnason et al., 156–76. Reykjavík.
- Jón Jóhannesson, utg. 1950. *Austfirðinga sögur*. Íslenzk fornrit 11. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.

- Jónas Kristjánsson, utg. 1956. *Eyfirðinga sögur*. Íslenzk fornrit 9. Rekjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- . 1981. “Learned Style or Saga Style?” I: *Speculum Norroenum: Norse Studies in Memory of Gabriel Turville-Petre*, red. Ursula Dronke et al., 260–92. Odense: Odense University Press.
- . 2006. “Kveðskapur Egils Skallagrímssonar.” *Gripla* 17: 7–35.
- Kuhn, Hans. 1981. “Vor Tausend Jahren. Zur Geschichte des skaldischen Innenreims.” I: *Speculum Norroenum: Norse Studies in Memory of Gabriel Turville-Petre*, red. Ursula Dronke et al., 293–309. Odense: Odense University Press.
- . 1983. *Das Dróttkvætt*. Heidelberg: Carl Winter.
- Kålund, Kristian, utg. 1906–11. “*Sturlunga saga*” efter membranen *Króksfjarðarbók* udfyldt efter *Reykjarfjarðarbók*, 2 vol. København: Gyldendal.
- Laurentius von Durham, *Consolatio de morte amici*, utg. Udo Kindermann. 1969. Erlangen: Opublicerad doktorsavhandling vid Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg.
- Loth, Agnete, utg. 1960. *Membrana regia deperdita*. Editiones Armamanæanæ A 5. København: Munksgaard.
- Males, Mikael. 2011. “Egill och Kormákr – trading och nydiktning.” *Maal og Minne*: 115–46.
- Maurer, Konrad. 1867. *Ueber die Ausdrücke. Altnorwegische, altschwedische und isländische Sprache*. München: Straub.
- Meulengracht Sørensen, Preben. 2001. “The Prosimetrum Form 1: Verses as the Voices of the Past.” I: *Skaldsagas: Text, Vocation, and Desire in the Icelandic Sagas of Poets*, red. Russell Poole, 172–90. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 27. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Mundal, Else, red. 2013. *Dating the Sagas. Reviews and Revisions*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- Myrvoll, Klaus Johan. 2014. *Kronologi i skaldekvæde. Distribusjon av metriske og språklege drag i høve til tradisjonell datering og attribuering*. Oslo: Opublicerad doktorsavhandling vid Universitetet i Oslo.
- . Under utgivning. “The Authenticity of Gísli’s Verse.” *Journal of English and Germanic Philology*.
- O’Connor, Ralph. 2005. “History or Fiction? Truth-Claims and Defensive Narrators in Icelandic Romance-Sagas.” *Mediaeval Scandinavia* 15: 101–69.

- O'Donoghue, Heather. 1991. *The Genesis of a Saga Narrative. Verse and Prose in "Kormáks saga."* Clarendon Press: Oxford.
- Ordbog over det norrøne prosasprog. *Registre*. 1989. København: Den arnamagnæanske commission.
- Poole, Russell. 1981. "Compositional Technique in some Verses from *Gunnlaugs saga*." *Journal of English and Germanic Philology* 80: 469–85.
- . 1985. "The Origins of the *Máhlíðingavísur*." *Scandinavian Studies* 57: 244–85.
- Paasche, Fredrik. 1928. "Esras aabenbaring og pseudo-Cyprianus i norrön litteratur." I: *Festskrift til Finnur Jónsson, 29. Maj 1928*, red. Johannes Brøndum-Nielsen et al., 199–205. København: Levin & Munksgaard.
- Phelpstead, Carl. 2007. *Holy Vikings. Saints' Lives in the Icelandic Kings' Sagas*. Tempe: ACMRS.
- See, Klaus von. 1960. "Der Skald Torf-Einar." *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 82: 31–43.
- . 1977. "Skaldenstrophe und Sagaprosa. Ein Beitrag zum Problem der mündlichen Überlieferung in der Altnordischen Literatur." *Mediaeval Scandinavia* 10: 58–82.
- . 1981a. "Mündliche Prosa und Skaldendichtung. Mit einem Exkurs über Skaldensagas und Trobadorbographien." *Mediaeval Scandinavia* 11: 82–91.
- . 1981b. "Das Problem der mündlichen Erzählprosa im Altnordischen: Der Prolog der *Piðriks saga* und der Bericht von der Hochzeit in Reykjahólar." *Skandinavistik* 11: 91–95.
- Sigurgeir Steingrímsson, Ólafur Halldórsson och Peter Foote, utg. 2003. *Biskupa sögur* 1, 2 vol. Íslenzk fornrit 15. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- Skj* = Finnur Jónsson, utg. 1912–15. *Den norsk-islandske skjaldedigtning*, 4 vol. (A I–II; B I–II). København: Gyldendal.
- SkP* = Margaret Clunies Ross, Kari Ellen Gade, Diana Whaley et al., utg. 2007–. *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*. Turnhout: Brepols.
- Snorri Sturluson, *Edda. Háttatal*, utg. Anthony Faulkes, andra utgåvan. 2007. London: Viking Society for Northern Research.
- Storm, Gustav, utg. 1893. *Otte bruddstykker av den ældste saga om Olav den Hellige*. Christiania: Det norske historiske kildeskriftsfond.

- Sveinbjörn Rafnsson. 2005. *Ólafs sögur Tryggvasonar. Um gerðir þeirra, heimildir og höfundar*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Sävborg, Daniel. 2012. "Den 'efterklassiska' islänningasagan och dess ålder." *Arkiv för nordisk filologi* 127: 19–57.
- Torfi H. Tulinius. 2004. *Skáldið í skriftinni. Snorri Sturluson og "Egils saga"*. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Tucker, John, utg. 1998. *Plácidus saga. With an Edition of "Plácitus drápa" by Jonna Louis-Jensen*. Editiones Arnamgnæanæ B 31. Copenhagen: Reitzel.
- Turville-Petre, Gabriel. 1944. "Gísli Súrsson and his poetry: traditions and influences." *Modern Language Review* 39: 374–91 (Upptryckt í Turville-Petre, Gabriel. 1972. *Nine Norse Studies*. London: Viking Society for Northern Research, 118–53).
- . 1953. *Origins of Icelandic Literature*. London: Clarendon Press.
- Þórhallur Vilmundarson och Bjarni Vilhjálmsson, utg. 1991. *Harðar saga*. Íslenzk fornrit 13. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Þorleifur Hauksson, utg. 2007. *Sverris saga*. Íslenzk fornrit 30. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Ziolkowski, Jan. 1997. "The Prosimetrum in the Classical Tradition." I: *Prosimetrum. Crosscultural Perspectives on Narrative in Prose and Verse*, red. Joseph Harris and Karl Reichl, 45–65. Cambridge: D. S. Brewer.

Abstract

This article analyses a hypothesis that has become increasingly common in the study of skaldic poetry from the mid-twentieth century onwards, namely that substantial amounts of poetry were composed in the twelfth century in the name of poets who had lived in the tenth. This hypothesis presupposes, at least implicitly, that the sagas had assumed the prosimetrical character known from the thirteenth century already in the twelfth. In this study, many different sources from the period are compared in order to shed light on the question, and they all indicate that skaldic poetry and prose had not yet merged into prosimetra in the twelfth century. Rather, this form seems to have developed under the impact of eddic prosimetra around and mostly after c. 1200. The claim that poetry was composed for skaldic prosimetra in the twelfth century thus runs counter to the literary development, and the article goes on to discuss the criteria

MIKAEL MALES

used for dating poetry to the twelfth century. It concludes that they have generally not been tested and that some of them are not susceptible to testing. The article concludes that precedence ought to be given to criteria that are measurable and falsifiable.

Mikael Males
Inst. for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo
Postboks 1102, Blindern
NO-0317 OSLO
Mikael.males@iln.uio.no